

Sanayi Devriminden Dijital Çağa: Modernleşme Sürecinde Toplumsal Dönüşüm

İlhan Bingöl*

ÖZ

Bu çalışma, Sanayi Devrimi'nden başlayarak günümüze kadar uzanan tarihsel süreçte toplumsal değişim ve modernleşmenin dinamiklerini sosyolojik bir perspektifle ele almaktadır. Sanayi Devrimi, yalnızca üretim yöntemlerinde değil, aynı zamanda toplumsal yapının tüm katmanlarında köklü dönüşümlere yol açmış; kentleşme, nüfus artışı, yeni sosyal sınıfların oluşumu, aile yapısının dönüşümü ve siyasi yapının yeniden şekillenmesi gibi birçok yapısal değişimi beraberinde getirmiştir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hız kazanan bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, dijitalleşme sürecini başlatmış ve toplumsal dönüşümü daha da derinleştirmiştir. Dijital çağ, bireylerin yaşam biçimlerinden kimlik inşasına, iletişim pratiklerinden ekonomik faaliyetlere kadar çok boyutlu bir etki alanı oluşturmuş; bireyselleşme, dijital eşitsizlik, kültürel çözülme ve sanal kimlik oluşumu gibi güncel toplumsal sorunları da gündeme taşımıştır. Bu çalışma, literatürde genellikle ayrı ayrı incelenen sanayileşme ve dijitalleşme süreçlerini tarihsel süreklilik ve kırılma bağlamında birlikte ele alarak, modernleşmenin yalnızca teknolojik ve ekonomik boyutlarıyla değil, kültürel, bireysel ve yapısal etkileriyle de çok katmanlı bir biçimde değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Toplumsal dönüşümün tarihsel derinliğini ve teorik temelini irdeleyen bu makale, modernleşme sürecine dair bütüncül bir analiz sunarak literatüre özgün bir katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Sözcükler: Sanayi Devrimi, Toplumsal Değişme, Modernleşme, Dijital Çağ, Toplumsal Yapı

Makale Türü: Derleme Makale

Başvuru: 29.04.2025

Revizyon: 04.06.2025

Kabul: 30.06.2025

* Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, ibingol@bingol.edu.tr, 0000-0002-1826-7809

From the Industrial Revolution to the Digital Age: Social Transformation in the Process of Modernization

İlhan Bingöl*

ABSTRACT

This study examines the dynamics of social change and modernization in the historical process starting from the Industrial Revolution to the present day from a sociological perspective. The Industrial Revolution led to profound transformations not only in methods of production but also across all layers of social structure. It brought about significant structural changes such as urbanization, population growth, the emergence of new social classes, the transformation of family structures, and the reshaping of political systems. From the second half of the 20th century onward, rapid advancements in information and communication technologies initiated the process of digitalization, further deepening social transformation. The Digital Age has exerted multidimensional influences – ranging from individuals' lifestyles and identity construction to communication practices and economic activities. It has also brought contemporary social issues to the forefront, such as individualization, digital inequality, cultural disintegration, and the formation of virtual identities. This study aims to analyze the processes of industrialization and digitalization – commonly studied separately in the literature – within the context of historical continuity and rupture. It seeks to offer a multilayered evaluation of modernization not only in terms of its technological and economic dimensions but also through its cultural, individual, and structural impacts. By exploring the historical depth and theoretical foundations of social transformation, this article aspires to provide a comprehensive analysis of the modernization process and contribute an original perspective to the existing body of literature.

Keywords: Industrial Revolution, Social Change, Modernisation, Digital Age, Social Structure

Article Type: Review Article

Received: 29.04.2025

Revised: 04.06.2025

Accepted: 30.06.2025

* Asst. Prof., Bingöl University, ibingol@bingol.edu.tr, 0000-0002-1826-7809

Giriş

Sürekli bir değişim ve dönüşüm süreci içerisinde olan insanlık tarihi, süreçte gerçekleşen teknolojik gelişmelerle toplumsal yapıları kökten sarsan dönüşümlere yol açmıştır. Özellikle Sanayi Devrimi ile başlayan ve günümüzde dijital çağ olarak adlandırdığımız döneme kadar uzanan bu süreç, insanlığın yaşam biçimini, değerlerini ve sosyal ilişkilerini derinden etkilemiştir. Sanayi Devrimi'nin başlattığı üretim ve yaşam biçimindeki dönüşümler, toplumsal sınıfların yeniden şekillenmesi, kırsal kesimden kentlere göç gibi önemli sosyolojik olguların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönemde yaşanan siyasi, ekonomik ve kültürel dönüşümler, modern toplumların temel yapı taşlarını oluşturmuştur.

Sosyolojik incelemelerin merkezinde yer alan iki temel kavram “toplumsal değişim” ve “modernleşme”dir. Toplumsal değişim, bireylerin, toplulukların ve toplumsal kurumların zaman içerisindeki dönüşüm süreçlerini kapsarken, modernleşme bu dönüşümlerin belirli bir yönü olarak, geleneksel yapılar ve normların yerini daha modern, rasyonel ve seküler sistemlerin alması anlamına gelir.

Modern çağda, insanın kendini ve çevresini anlama, açıklama ve bilinçli bir şekilde düzenleme yeteneklerinin artması, toplumsal değişimin en temel gerçekliğidir (Özkankaya, 1973, s. 35). 18'inci yüzyılda özellikle Batı Avrupa'da başlayan sanayileşme süreci ve 19'uncu yüzyılın sonlarından itibaren sanayileşme ile hızlı bir şekilde yaşanan kentleşme ve teknolojik gelişmelerle hız kazanan modernleşme süreci, toplumların sosyal, ekonomik ve politik yapılarında köklü ve kalıcı değişiklikler meydana getirmiştir. Özellikle 19'uncu yüzyılda Avrupa'da başlayan modernleşmenin etkisi, yalnızca Batı toplumlarıyla sınırlı kalmamış, küresel düzeyde de önemli dönüşümlere yol açmıştır.

Sosyolojinin temel konularından biri olarak kabul edilen toplumsal değişim üzerine bir teori geliştirmek, sosyolojide belirli ekollerin oluşmasında önemli bir rol oynar. Bu durum, sosyolojinin inceleme alanlarının iki ana unsuru olan yapı ve değişimin birbiriyle sıkı bir ilişki içerisinde olmasından kaynaklanır. Yapı ve değişim, sosyolojik analizde birbirini tamamlayan ve besleyen iki temel boyuttur (Sunar, 2017, s. 3). Bu nedenle, toplumsal değişim üzerine geliştirilen teoriler hem mevcut toplumsal yapıları anlamamıza hem de bu yapıların gelecekte nasıl evrilebileceğini öngörmemize olanak tanır. Sosyolojik

araştırmalar, yapının durağanlığı ve değişimin dinamizmi arasındaki dengeyi inceleyerek, toplumsal süreçlerin daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlar.

Toplumlar, tarih boyunca sürekli bir değişim ve dönüşüm süreci içerisinde olmuştur. Bu süreç, yaşam koşullarının, ekonomik sistemlerin, teknolojik ilerlemelerin ve kültürel dinamiklerin etkisiyle şekillenmiştir. Sanayi Devrimi, toplumları kökten sarsarak üretimden sosyal hayata tüm alanlarda derin değişimlere yol açmış, modern dünyanın temelini atmıştır.

Sanayi Devrimi ile başlayan toplumsal köklü değişim süreci, günümüzde Dijital Çağ ile yeni bir boyuta evrilmiştir. Dijitalleşme, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı ilerlemeler, toplumsal yaşamın her alanında önemli değişikliklere yol açmış, bireylerin günlük yaşamından küresel ekonomik sistemlere kadar geniş bir etki alanı oluşturmıştır. Sanayi Devrimi'nin başlattığı üretim ve yaşam biçimindeki dönüşümler, toplumsal sınıfların yeniden şekillenmesi, kırsal kesimden kentlere göç gibi önemli sosyolojik olguların ortaya çıkmasına neden olmuş ve bu dönemde yaşanan siyasi, ekonomik ve kültürel dönüşümler, modern toplumların temel yapı taşlarını oluşturmıştır.

Bu çalışma, Sanayi Devrimi'nden başlayarak Dijital Çağ'a kadar uzanan tarihsel süreçte toplumsal değişim ve modernleşmeyi bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır. Literatürde genellikle Sanayi Devrimi ya da dijitalleşme gibi dönüşüm süreçleri ayrı ayrı incelenmekte ve bu iki dönem arasındaki süreklilik ve kopuş noktaları ise görece daha az ele alınmaktadır. Ayrıca, teknolojik gelişmelerin sosyal yapı üzerindeki etkileri genellikle ekonomik ya da politik bağlamlarda ele alınmakta, kültürel ve bireysel dönüşümler çoğu zaman arka planda kalmaktadır. Bu makale, bu boşluğu doldurmayı hedefleyerek modernleşme sürecini ve dijital çağda yaşanan yeni toplumsal dönüşümleri bir arada incelemektedir. Bu bağlamda mevcut çalışma; sanayileşme, modernleşme ve dijitalleşmenin toplumsal alanda meydana getirdiği değişimlere ilişkin literatüre önemli katkı sunmayı hedeflemektedir.

Toplumsal Değişim

Geleneksel toplumlarda değişimin mistik veya ilahi güçlere atfedildiği deterministik açıklamalar, modern dönemde yerini, doğal ve sosyal süreçlerin rasyonel bir analiziyle temellendirilen bilimsel bir paradigmaya bırakmıştır. Bu paradigmanın egemenliğiyle birlikte, toplumların tarihsel süreçlerindeki dönüşüm ve farklılaşmalar, evrensel bir olgu olarak ele alınarak "değişim" kavramı altında sistematik bir inceleme alanına taşınmıştır (Solmaz, 2011, s. 36).

Toplumsal değişim, belirli bir sosyal sistemde, mevcut güç dengesinin etkisiyle ortaya çıkan ve zaman içinde sistemin yapısal unsurlarında gözlemlenen evrimsel bir süreçtir. Bu süreçte, sosyal kurumlar ve bu kurumlar arasındaki ilişkilerde meydana gelen dönüşümler, toplumun genel yapısında derinlemesine değişimlere yol açar. (Bottomore, 1984, s. 313). Değişim, dinamik ve süreklilik arz eden bir süreç olarak ele alınmakta, bu süreçte ortaya çıkan yenilikler, değişimin yönünü ve hızını belirleyen önemli unsurlar olmaktadır. Değişimi tetikleyen bu yenilikler ise küreselleşme, modernleşme, sanayileşme, kitle iletişim araçlarının gelişimi, teknolojik ilerlemeler, demokratikleşme süreçleri, demografik faktörler, kültürel dinamikler ve fiziksel çevre gibi birçok farklı etkenin birleşimiyle ortaya çıkmaktadır. Her bir etken, toplumsal yapının dönüşümünde kritik rol oynayarak, değişimin hem nedenlerini hem de sonuçlarını şekillendirmektedir (Karaoğlu, 2020, s. 1).

Toplumlar, tarihsel süreç içerisinde statik varlıklar olmaktan ziyade, çevresel ve içsel dinamiklerin etkisiyle sürekli bir değişim ve dönüşüm halinde olmuşlardır. Bu evrimsel süreç, yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik, kültürel ve politik yapılar üzerinde de derin izler bırakmıştır. İnsanlık tarihinin bu dinamik seyri içerisinde, yazının icadı, Sanayi Devrimi ve elektronik haberleşmenin yaygınlaşması gibi dönüm noktaları, toplumsal yapıların radikal bir şekilde dönüşümüne yol açan önemli katalizörler olarak öne çıkmıştır.

Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali, sosyolojinin bir bilimsel disiplin olarak ortaya çıkışında ve kurumsallaşmasında belirleyici bir rol üstlenmiştir. Bu iki dönüm noktası, toplumsal yapılar içindeki köklü değişimleri ve ortaya çıkan yeni sosyal dinamikleri anlama ihtiyacını artırarak, sosyolojik düşüncenin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur (Zencirkıran, 2015, s. 22). 18. yüzyılın ortalarında İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi, üretim süreçlerindeki köklü dönüşümlerle sınırlı kalmayarak, Avrupa'da geniş kapsamlı bir toplumsal ve ekonomik dönüşümün fitilini ateşlemiştir. Bu süreç, sadece üretim teknolojilerinde değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerde, siyasi yapılarda ve bireylerin yaşam biçimlerinde de radikal değişimlere yol açarak modern toplumların temelini atmıştır.

Sanayi Devrimi'nin tarihsel sürecine bakıldığında bu devrim, tarıma ve insan gücüne dayalı bir ekonomik yapıdan, makinelerin ve seri üretimin hâkim olduğu bir ekonomik yapıya geçiş olarak tanımlanabilir. 1760-1840 yılları arasında İngiltere'de başlayan bu ekonomik dönüşüm, kısa sürede tüm

Avrupa'ya yayılmıştır. Bu dönem, öncelikle teknolojik gelişmelerle başlamış, ardından sosyo-ekonomik ve kültürel alanlarda meydana gelen etkileriyle insanlık tarihinin önemli dönüm noktalarından biri olarak kaydedilmiştir (Özdemir, 2014, s. 2). 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çağdaş sanayi teknikleri şaşırtıcı bir hızla gelişerek büyük ve derin toplumsal değişimlere yol açmıştır. Bu teknik ve toplumsal gelişmeler, önceki dönemlerden farklı olarak geniş bir işçi sınıfının ortaya çıkmasına, yeni yaşam ve çalışma koşullarının oluşmasına neden olmuştur. Kentlerin nüfusu hızla artmış, erkek, kadın ve çocuk işçiler zor, ağır ve insanı hızla yıpratıcı çalışma koşullarıyla karşı karşıya kalmıştır (Özkerem ve Talu, 2008, s. 108-109).

Sanayi Devrimi, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin en belirgin örneği olarak tarihteki yerini almıştır. Bu süreç, sadece üretim yöntemlerini değil, aynı zamanda insan ilişkilerini, sosyal sınıfları, siyasi yapıları ve hatta bireylerin dünya görüşünü kökten değiştirmiştir. Ancak bu dönüşümün olumlu etkileri kadar olumsuz sonuçları da olmuştur. Çalışma koşullarının kötüleşmesi, çevre sorunlarının ortaya çıkması, eşitsizliğin artması gibi sorunlar, Sanayi Devrimi'nin gölgesinde kalan önemli meselelerdir. Bu nedenle, Sanayi Devrimi'ni sadece bir ilerleme süreci olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik dengeleri sarsan karmaşık bir süreç olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bu süreç, günümüzde yaşadığımız birçok sorunun kökenlerini anlamak için önemli bir anahtar niteliğindedir.

İnsanlık tarihinde en hızlı ve en belirgin şekilde toplumsal değişimi anlayabilmek için Sanayi Devrimi'ni temel etken olarak kabul etmek gerekir. Modern dönemde ortaya çıkan yeni toplum yapıları, dünya tarihinin önceki sosyal birliktelik biçimlerinden belirgin bir kopuşun sonucunda meydana gelmiştir. Sanayi Devrimi ile başlayan modernleşme süreci, dünya topluluklarının niteliklerinde tarihî ve kültürel anlamda önemli bir ayrışmayı temsil ettiğinden, pek çok sosyal bilimci tarafından yoğun bir şekilde incelenen bir kavram haline gelmiştir (Güzel, 2005, s. 189-190). Bu bağlamda, Sanayi Devrimi'nin toplumsal yapıları dönüştürme biçimi, ekonomik üretim araçlarının ve iş gücü organizasyonlarının radikal bir şekilde değişmesiyle karakterize edilmiştir. Bu dönüşüm, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, kültürel normların ve bireysel yaşam biçimlerinin yeniden şekillenmesine yol açmıştır.

Toplumsal dinamikleri ifade etmek amacıyla kullanılan “değişim, evrim, ilerleme, gelişim, çözülme, kalkınma, büyüme, modernleşme, uluslaşma, yabancılaşma ve yozlaşma” gibi kavramlar, sosyolojik literatürde sıklıkla

karşımıza çıkar. Bu kavramlar, toplumların zaman içindeki dönüşüm süreçlerini farklı boyutlardan ele alarak, toplumsal yapıların karmaşık ve çok yönlü doğasını yansıtmaktadır (Kaya, 20122, s. 13). 19. yüzyıl, modern toplumların doğuşunda ve şekillenmesinde kritik bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Bu yüzyılda yaşanan siyasal devrimler, endüstrileşme ve kapitalizmin yükselişi, sosyalist ideolojilerin doğuşu, kentleşme süreçlerinin hızlanması, dinsel inanç sistemlerindeki değişimler ve bilimsel-teknolojik gelişmeler gibi çoklu faktörler, toplumsal yapıyı derinlemesine dönüştürerek günümüz dünyasının temelini atmıştır. Bu süreçlerin kökleri daha önceki dönemlere uzanmakla birlikte, 19. yüzyılda bu dönüşümler ivme kazanarak modern toplumların karakteristik özelliklerini belirlemiştir. (Ritzer ve Stepnisky, 2014, s. 5). 19'uncu yüzyılda yaşanan dönüşümler, yalnızca toplumsal yapıları değil, aynı zamanda bireylerin kimlik ve rollerini de radikal bir şekilde yeniden tanımlamıştır. Endüstri Devrimi'nin tetiklediği ekonomik ve teknolojik dönüşüm, üretim süreçlerinde köklü değişikliklere yol açarak geleneksel toplumsal yapıyı dönüştürmüş ve modern sanayi toplumlarının doğuşunu hızlandırmıştır. Toplumsal değişim kavramı, toplumların yapısında ve işleyişinde meydana gelen bu kapsamlı ve derin dönüşümleri ifade ederken, modernleşme ise bu dönüşüm sürecinde geleneksel yapılar yerine modern ve rasyonel yapıların yerleşmesi sürecini belirtir. Bu iki kavram, tarihsel süreç boyunca toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik alanlarda birbirini etkileyerek toplumsal dönüşümün çok boyutlu yapısını ortaya koymaktadır. Bu yüzyılda yaşanan bu dönüşüm, Marx'ın sınıf mücadelesi kavramıyla açıklanabileceği gibi, Weber'in rasyonalizasyon süreci olarak da yorumlanabilir. Bu süreçte ortaya çıkan işçi sınıfının yükselişi, sendikaların güçlenmesi ve sosyal devlet anlayışının gelişimi gibi olgular, modern toplumların temel özelliklerini oluşturmuştur.

Sanayi Devrimi ve Toplumsal Değişim

Sanayi Devrimi, insanın araç üreten bir varlıktan (Homo faber) ekonomik çıkarları ön planda tutan bir varlığa (Homo economicus) dönüşümünde kritik bir dönüm noktası olmuştur. 18. yüzyılda başlayan bu dönüşüm, James Watt'ın buhar makinesini icat etmesiyle hız kazanmış ve üretim süreçlerinde köklü değişimlere yol açarak, geleneksel toplumsal yapıyı sarsmıştır. Buhar gücünün dokuma endüstrisindeki kullanımı, endüstriyel üretim modelinin önünü açarak, insanlık tarihini yeni bir döneme taşımıştır (Taşcıoğlu, 2019, s. 11).

Yeni buluşların hız kazanması ve özellikle buhar gücünün keşfi ve endüstriyel üretimde kullanılmasıyla birlikte, Sanayi Devrimi olarak

adlandırılan kapsamlı bir dönüşüm süreci başlatmıştır. Bu süreç, üretim yöntemlerindeki köklü değişimin yanı sıra, nüfus hareketlerinde, ekonomik yapıdaki dönüşümde ve uluslararası ticarete de önemli etkiler yaratmıştır. Kırsal kesimden kentlere doğru yaşanan göç, nüfus artışı ve sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan yeni tüketim alışkanlıkları, küresel ticaretin canlanmasına önemli katkılar sağlamıştır (Arzova, 2018, s. 9). Esas olarak sanayileşme ve üretimdeki farklılaşma ile tanımlanan sanayi devrimi genel yaşamı derinden etkilemiştir. Sanayi Devrimi, insan ve hayvan gücüne dayalı üretim yöntemlerinden makine gücüne dayalı üretim yöntemlerine geçiş olarak nitelendirilen tarihi bir dönüm noktasıdır ve nokta dünya tarihindeki en önemli olaylardan biri olarak kabul edilir (Berktaş ve Oraklıbel, 2021, s. 1-2). Tarım toplumlarında insan gücü merkezi bir rol oynarken, sanayi toplumlarında bu güç makineler tarafından devralınmıştır. Sanayi sonrası toplumlarda ise güç, bilgiye yönelik bir dönüşüm göstermiştir (Arslan, 2018, s. 147). ABD'li fütürist ve yazar Toffler (1980), toplumları; tarım toplumları, sanayi toplumları ve bilgi toplumları dalgası şeklinde sınıflandırmıştır. O, tarım toplumlarını birinci dalga, sanayi toplumlarını ikinci dalga, bilgi toplumlarına da üçüncü dalga olarak belirtmiştir. Toffler'in bu sınıflandırmasını göz önüne alındığında tarihin seyrini değiştiren önemli aşama olarak sanayileşme gelmektedir. Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesi, bilgi toplumlarına geçiş sürecinin temelini oluşturan önemli ve kritik bir aşamadır.

Modern tarihin yönünü köklü biçimde etkileyen en önemli dinamiklerden biri olan sanayileşme, yaklaşık iki yüzyıl öncesine uzanan süreciyle, tarih boyunca egemenliğini sürdüren toplumsal yapıların sarsılmasına ve dönüşümüne neden olan temel etken olarak öne çıkmaktadır.

Sanayileşme süreci, buhar gücü ve elektrik gibi enerji kaynaklarının kullanımıyla makineler aracılığıyla üretimin yoğun bir şekilde mekanize edilmesini ifade eder (Giddens, 2012, s. 73). Sanayileşme ile meydana gelen bu teknolojik dönüşüm, sadece üretim süreçlerini değil, aynı zamanda ekonomik ve toplumsal dinamikleri de köklü bir şekilde yeniden şekillendirmiştir. Sanayi Devrimi, kırsal alanlardan kentlere yönelik yoğun göç hareketlerini tetikleyerek, tarımsal toplum yapılarından sanayi toplumlarına geçişi hızlandırmış, yeni bir işçi sınıfının ortaya çıkışını sağlamış ve çalışma koşullarında radikal değişikliklere neden olmuştur. Ayrıca, aile yapısında önemli değişimlere yol açarak, sosyal tabaka ve sınıf bilincinin oluşumunu ve gelişimini desteklemiştir. Bu dönemde yeni teknolojilerin hızla yayılması, toplumsal hareketlerin doğuşunu ve değişim süreçlerini derinlemesine etkilemiştir. Sanayi Devrimi,

tarımsal ekonominin yerini sanayi üretimine bırakmasına yol açmış; bu dönüşüm, kitlesel kırsal göçlerle kentleşmeyi hızlandırmıştır.

Sanayi Devrimi ile Yeni Bir Sınıfın Doğuşu: İşçi Sınıfı

Sanayi Devrimi, işçi sınıfı (proletarya) ve sermaye sahipleri (burjuvazi) arasındaki toplumsal sınıf farklarını belirginleştirmiş, sanayileşme ile büyük sermaye sahipleri daha fazla zenginleşirken işçi sınıfı kötü çalışma koşulları altında ezilmiş, bu durum, toplumsal adaletsizliklerin artmasına ve sosyal hareketlerin doğmasına neden olmuştur. Bu süreçten iki büyük toplumsal sınıf ortaya çıkmıştır.

“Sınıf” kavramı, bireylerin toplumsal yapı içindeki konumlarını ve ilişkilerini belirleyen, tarihsel ve sosyo-ekonomik koşullara göre şekillenen bir sosyal kategori olarak ele alınmaktadır (Thompson, 1963, s. 42). Tarihsel süreç içerisinde, toplumsal hiyerarşiler ve eşitsizliklerin ortaya çıkmasıyla birlikte, bireyler farklı sosyal konumlara yerleşmişlerdir. Bu farklılaşmalar, statü, mülkiyet ve iktidar gibi boyutlarda kendini göstererek, sosyal tabakalaşma olgusunu meydana getirmiştir. Sosyal tabakalaşma ve sınıf kavramları, tarih boyunca toplumların yapısını şekillendiren temel unsurlar olarak kabul edilmiştir. Geleneksel toplumlarda dahi belirgin izleri görülen sınıf yapıları, özellikle Sanayi Devrimiyle birlikte üretim ilişkilerindeki dönüşümün bir sonucu olarak daha da belirginleşmiş ve sınıf bilinci, sosyal hareketler ve ideolojiler üzerinde önemli etkiler yaratmıştır (Başaran, 2017, s. 215). Teknoloji alanındaki buluşların sonucunda gerçekleşen Sanayi Devrimi'nin ilerleyen teknikle birlikte gelişen makine gücü ve fabrika sistemi, işçi sınıfının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Canbolat, 2023, s. 14). Bu yeni sınıf kavramı, sanayi toplumlarının dinamikleriyle birlikte biçimlenmiş ve toplumsal hiyerarşilerin yeniden yapılandırılmasında belirleyici bir rol oynamıştır.

Sanayi Devrimi'nin hızla büyüyen fabrika sistemi, işçi sınıfının yaşam koşullarını önemli ölçüde kötüleştirerek, modern kapitalizmin en çarpıcı sosyal sorunlarından birini ortaya çıkarmıştır. Uzun çalışma saatleri, sağlıksız çalışma koşulları, iş kazalarının yaygınlığı, düşük ücretler ve yetersiz beslenme gibi olumsuz etkenler, işçi sınıfının yaşam kalitesini ciddi şekilde düşürmüştür. Bu durum, beklenen teknolojik ilerlemenin aksine, işçi sınıfının ezilmesine ve sömürülmesine yol açarak, işsizlik, hastalık ve ekonomik kriz gibi toplumsal sorunların derinleşmesine katkıda bulunmuştur. Sanayi Devrimi'nin bu olumsuz yüzü, Marx gibi düşünürler tarafından eleştirilerek, kapitalist sistemin içsel çelişkilerine dikkat çekilmiştir. Sanayi Devrimi, burjuva sınıfının yapısında

köklü değişikliklere ve yeni bir işçi sınıfının ortaya çıkmasına yol açmış ve bu süreç, toplumsal yapıyı dönüştürerek sınıfsal ilişkileri yeniden şekillendirmiştir. Kapitalist toplumlarda işçi sınıfının ortaya çıkışı, kapitalizmin gelişimi ve sanayi devrimi ile yakından ilişkilidir. Bu toplumlarda üretim araçlarının mülkiyetini elinde bulunduran ayrıcalıklı bir azınlık olan kapitalist burjuvazi sınıf ile bu araçlardan yoksun olup, geçimlerini sağlamak amacıyla emek güçlerini kapitalist sınıfa ücret karşılığında satmak zorunda kalan işçi sınıfı mevcuttur. Sermayenin genişlemesiyle birlikte, toplumun büyük bir kesimi işçileşmeye başlamış, tarihsel olarak bu süreç sonucunda üretim sürecinde birleşen bir işçi sınıfı ortaya çıkmıştır. Burjuva sınıfı, sermaye birikimi ve sanayi üretimindeki etkinliği ile ekonomik ve siyasal gücünü artırırken, işçi sınıfı zorlu çalışma koşulları altında yaşam mücadelesi vermeye başlamıştır.

Sanayi Devrimi, proletarya ve burjuvazi arasındaki toplumsal sınıf farklarını belirginleştirerek, sanayileşme ile büyük sermaye sahipleri daha fazla zenginleşirken, işçi sınıfı kötü çalışma koşulları altında ezildi. Süreçle birlikte zenginler ve fakirler arasındaki ekonomik eşitsizlikleri derinleşirken, fabrika sahipleri ve burjuvazi, büyük servetler biriktirmeye giderken işçi sınıfı genellikle yoksulluk içinde yaşamıştır. Bütün bu durumların sonucunda sosyal adaletsizlikler belirginleşmiş, işçi sınıfının kendi çıkarlarını savunma ihtiyacını oluşturmuş ve işçi hakları hareketleri doğmuştur. İşçiler, daha iyi çalışma koşulları ve ücretler için örgütlenmeye ve sendikalar kurmaya başlamıştır. Sanayi Devrimi'nin yarattığı kötü çalışma koşulları, işçiler arasında dayanışma ve örgütlenme hareketlerine yol açarak bu hareketler zamanla işçi hakları, çalışma saatlerinin düzenlenmesi, ücret artışları ve daha güvenli iş koşulları için baskı yapmaya başlamıştır.,

Endüstriyel Dönüşümün Aile Yapısına Sosyal ve Ekonomik Etkileri

Tarihsel süreç içerisinde aile kurumu, tüm toplumlarda temel sosyal yapıtaşı olarak kabul edilmiş ve bireylerin sosyalleşmesinde ve kimlik oluşumunda merkezi bir rol üstlenmiştir. Aile, biyolojik bir üreme birimi olmanın ötesinde, toplumsal bir kurum olarak da işlev görerek bireyleri toplumun değerlerine ve normlarına entegre etmiş, böylece toplumsal birlik ve devamlılığı sağlamıştır. Ancak, aile kurumu statik bir yapı olmamakla birlikte, toplumsal, ekonomik ve kültürel değişimlerin etkisiyle sürekli bir dönüşüm içerisinde olmuştur (Turğut, 2017, s. 93). Sanayileşme süreci, toplumsal yapının tüm boyutlarında olduğu gibi, aile kurumunda da köklü dönüşümlere yol açmış, tarım toplumlarında

yaygın olan geniş aile yapısı, endüstrileşmeyle birlikte yerini nükleer aile olarak adlandırılan daha küçük ve çekirdek aile yapısına bırakmıştır. Bu dönüşüm, aile içindeki iş bölümünün değişmesi, bireylerin ekonomik hayata katılımının artması ve coğrafi hareketliliğin yoğunlaşması gibi faktörlerle tetiklenmiş, sonuç olarak aile içi ilişkilerin ve dayanışmanın zayıflamasına neden olmuştur. Ailenin bu şekilde küçülmesi ve işlevlerinin azalması, bireylerin sosyal çevreleriyle olan bağlarının zayıflamasına ve bireyselleşme sürecinin hızlanmasına katkıda bulunarak, modern toplumların karakteristik özelliklerinden biri haline gelmiştir (Bayraç, 2003, s. 45).

Sanayileşmeyle birlikte aile yapısındaki bu dönüşüm, sadece aile içi ilişkileri değiştirmekle kalamamış, aynı zamanda toplumsal dokuyu da derinden etkilemiştir. Çekirdek ailenin yükselişi, geleneksel toplumlarda önemli bir rol oynayan komşuluk ilişkilerini zayıflatmış, toplumsal dayanışmayı azaltmış ve bireyleri daha bireyci bir yaşam tarzına yöneltmiştir. Bu durum, bir yandan bireysel özgürlüklerin artmasına ve toplumsal hareketliliğin hızlanmasına olanak sağlarken, diğer yandan da yalnızlık, yabancılaşma ve toplumsal kopukluk gibi sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla, sanayileşmenin aile üzerindeki etkileri, modern toplumların hem avantajlarını hem de dezavantajlarını beraberinde getiren karmaşık bir süreç olarak değerlendirilebilir.

Sanayi Devrimi öncesinde tarım toplumlarında üretim, geniş aile yapılarının merkezinde yer alan, çoğunlukla ev içi ve mevsimsel döngülere bağlı bir faaliyetti ve aile üyeleri, tarım aletleri ve hayvanlarla desteklenen geleneksel yöntemlerle üretimi gerçekleştirmekteydi. Sanayi Devrimi ile buharlı makinenin icadı ve makineleşmenin yaygınlaşmasıyla üretim, fabrikalara taşınmış ve büyük ölçekli, kitlesel bir hal almıştır. Fabrikalarda yapılan üretim, işin aile bağlarından kopmasına ve ücretli emeğe dönüşmesine yol açmıştır. Makinelerin sürekli ve düzenli çalışması ihtiyacı, mevsimsel iş döngülerini ortadan kaldırarak işçileri sabit bir çalışma düzenine bağlamıştır. Bu durum, geniş aile yapılarının dağılmasına ve daha küçük ailelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böylece, Sanayi Devrimi hem üretim ilişkilerini hem de aile yapılarını derinden etkileyerek toplumların sosyal ve ekonomik yapılarında köklü dönüşümlere yol açmıştır (Zencirkıran, 2018, s. 24-26). Bu dönüşüm, bireysel iş gücünü artırmış ve toplumsal yapıda değişimlere yol açmıştır. Geleneksel aile yapıları zayıflarken, modern iş ve yaşam biçimleri ön plana çıkmıştır.

Sanayileşme sürecinde, aile ekonomisi köklü bir dönüşüme uğrayarak üretimden tüketime dayalı bir yapıya evrilmiştir. Tarımsal üretimde olduğu gibi ailenin tüm üyelerinin aktif olarak üretime katıldığı geleneksel ekonomik model, yerini ücretli emeğe dayalı bir sisteme bırakmıştır. Aile bireylerinin ekonomik hayata katılımı, ev dışında ve belirli saatlerde gerçekleşen ücretli işlerle sınırlı hale gelmiştir. Bu durum hem ailenin ekonomik fonksiyonlarını dönüştürmüş hem de aile üyeleri arasındaki rol ve sorumlulukları yeniden şekillendirmiştir. Özellikle, kentleşmeyle birlikte artan sosyal hizmetler ve tüketim olanakları, ailelerin geleneksel dayanışma ağlarından kopmasına ve daha bireyselci bir yaşam tarzına yönelmesine neden olmuştur. Böylece, Sanayi Devrimi hem ekonomik sistemde hem de aile yapısında derinlemesine dönüşümlere yol açarak modern toplumların temel yapı taşlarından birini oluşturmuştur.

Teknolojik ve Bilimsel İlerlemelerin Toplumsal Etkileri

Sanayi Devrimi'ni gerçekleştiren Batı toplumları, özellikle teknoloji alanında kaydettikleri hızlı gelişimlerle birlikte bilişim teknolojilerinde de büyük bir ivme kazanarak gelişimlerini sürdürmüş ve bilgi toplumunu şekillendirmiştir. Ancak bilgi toplumundaki gelişmeler, sanayi toplumuna oranla çok daha hızlı gerçekleşmekte ve bu yenilikler, dünyanın dört bir yanına hızla yayılmış ve yayılmaya devam etmektedir (Şanlısoy, 1998, s. 169). Bilgi ve insan zihnindeki sınırların aşılmasına yönelik yeni gelişmeler, sanayinin temel dinamiği olan teknoloji ile yeni bir düşünce yapısının oluşumuna da katkı sağlamıştır (Turğut, 2017, s. 105).

Teknolojik ilerlemeler, üretim ilişkilerinde ciddi bir dönüşüme yol açtı. El işçiliğinden fabrika üretimine geçiş, işçi sınıfının büyümesine ve bu sınıfın ekonomik yapının merkezine oturmasına neden oldu. Yeni teknolojiler, üretkenliği artırırken işçiler üzerindeki iş yükünü ve sömürüyü de artırdı. Uzun çalışma saatleri, düşük ücretler ve tehlikeli çalışma koşulları işçi sınıfı içinde hoşnutsuzluk yarattı. Sanayi Devrimi, küresel ticaret hızlanmış, üretilen mallar daha hızlı ve daha uzak yerlere taşınabilir hale gelmiştir. Ulaşım teknolojilerinin gelişmesiyle (tren, buharlı gemi gibi) ülkeler arası ticaret artmış ve dünya ekonomisi daha entegre bir hale gelmiştir. Bu durum, sömürgecilik faaliyetlerinin de hız kazanmasına yol açmıştır.

Sanayileşme sürecinin bir çıktısı olan bilgi toplumunun hızla gelişmesi, sanayi toplumunu geride bırakan bir dinamizm yaratmış ve küreselleşen dünyada yeni fırsatlar ve zorluklar doğurmuştur. Teknoloji ve bilişimdeki bu baş döndürücü yenilikler, toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yapısını

dönüştürürken, insan zihninin sınırlarını zorlayarak yeni düşünce biçimlerinin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Ancak bu hızlı değişim, aynı zamanda dijital eşitsizlik ve sosyal uyum gibi sorunları da beraberinde getirmiştir, bu yüzden toplumsal adaptasyon süreci önemli bir mesele haline gelmiştir. Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan teknolojik gelişmeler, toplumsal yapıyı köklü biçimde değiştirmiş; sınıf ilişkilerini, çalışma koşullarını, kentleşmeyi ve çevre üzerindeki etkileri yeniden şekillendirmiştir. Aynı zamanda modern dünyadaki ekonomik ve toplumsal düzenin temel taşlarını oluşturmuştur. Sanayi Devrimi'nin getirdiği köklü değişiklikler, modern toplumların temel yapı taşlarını oluşturarak günümüzün sosyal ve ekonomik sistemlerinin şekillenmesinde belirleyici olmuştur.

Modernleşme ve Toplumsal Dönüşüm

Modernleşme kuramı, toplumsal değişimin evrensel bir süreç olduğu ve tüm toplumların benzer aşamalardan geçtiği iddiasını öne sürmektedir. Bu kurama göre, Batı toplumlarının tarihsel deneyimi, diğer toplumlar için bir referans noktası ve taklit edilmesi gereken bir model olarak sunulmaktadır. Modernleşmenin, Batı dışındaki toplumlarda da benzer sonuçlar doğuracağı ve bu toplumların da zamanla Batı'ya benzeyen modern toplumlara dönüşeceği varsayılmaktadır (Altun, 2000, s. 123). Modernleşme, en yalın haliyle modernliğe doğru yaşanan süreci ifade etmekte (Altun, 2017, s. 19), Touraine (2012)'ın söylemiyle “eylem halindeki modernliği” nitellemektedir. Daha net bir ifade ile modernleşme, Batı dışındaki toplumların geleneksel yapılarından modern toplumsal yapılara geçiş süreçlerini ifade eden bir dönüşüm olgusudur (Lerner, 1968). Bütün bu tanımlamalarla birlikte Marx ve Durkheim ve Weber gibi klasik sosyologlar, moderniteyi hem ilerleme hem de çelişkilerle dolu bir süreç olarak değerlendirirler. Onlara göre modern çağın sağladığı olumlu olanaklar, olumsuz olanaklardan daha ağır basmaktadır. Marx, kapitalizmin sınıf mücadeleleri ve eşitsizliklerle dolu bir sistem olduğunu savunurken, Durkheim, endüstrileşmenin iş bölümü ve ahlaki bireycilikle uyumlu bir toplum yaratabileceğine inanır. Weber ise, modernitenin bürokratikleşme ve bireyselliğin yitirilmesi gibi olumsuz sonuçlar doğurduğunu belirtir (Giddens, 2020, s. 15).

Modernleşme kavramı, Batılı sosyal bilimciler tarafından, tüm toplumların belirli bir evrimsel süreç içerisinde Batı toplumlarına benzer bir yapıya ulaşacağı yönündeki evrenselci bir yaklaşımla ortaya atılmıştır. Bu perspektifte, modernleşme, toplumsal, ekonomik ve kültürel alanda

gelenekselden rasyonel, bürokratik ve endüstriyel bir yapıya geçiş süreci olarak tanımlanmaktadır. Modernlik ise, bu sürecin sonucu olarak ortaya çıkan ve 17'nci ve 18'inci yüzyıllarda Batı Avrupa'da kökenleri bulunan, daha sonra da Kuzey Amerika'da belirginleşen özgün bir toplumsal düzendir. Batılı modernitenin, sömürgecilik ve emperyalizm süreçleriyle birlikte dünya genelinde yaygınlaştığı ve diğer toplumların kendi özgün tarihsel ve kültürel bağlamlarında bu modele uyum sağlamaya çalıştığı söylenebilir (Altun, 2017, s. 22-23). Batı'nın modernleşme modeli evrensel bir ilerleme şeması olarak sunulsa da farklı kültürler ve toplumlar bu modele farklı tepkiler vermiştir. Kimi toplumlar, modernleşmeyi kendi toplumsal ve kültürel bağlamlarına uyarlarken kimileri ise bu süreci bir dayatma olarak görüp modernleşmeye karşı direnç göstermiştir.

Modernleşme ile bağlantılı bir kavram olan ve çağımızın temel olgularından biri olan modernite, "şimdi"yi ifade etmekte ve mevcut durumu yansıtan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Modernlik, tarihsel olarak her dönemde köklü zihinsel ve kültürel dönüşümleri ifade eden bir kavram olarak kullanılabilir. Ancak günümüzde modernlik, bu genel anlamın ötesine geçerek belirli bir zihniyet ve üslubu temsil eden özgül bir olgu haline gelmiştir. Sözlük manası 'bugün' demek olan modernite, bir şeyleri geçmişten ayırmayı ifade etmektedir (Aydın, 2014, s. 9-18). Dünün kalıplarını aşarak sürekli bir değişim ve dönüşüm halinde olan modernite, 'bugün'ü geçmişten farklı kılan ve geleceğe yönelik bir perspektif sunan bir olgudur. Son sosyal ve kültürel gelişmeler bağlamında, modernlik yalnızca değişim süreçlerine işaret eden bir terim olmaktan çıkmış, aynı zamanda kendine has bir düşünce biçimini ve estetik anlayışı da tanımlamaktadır. Tarihsel süreçte her dönem, kendisini geçmişe kıyasla modern olarak değerlendirmiş, bu bakış açısıyla, modernlik kavramı her dönemde öncekine kıyasla yeni olanı ifade etmek için kullanılabilir. Günümüzde ise modernlik, özellikle son 200 yıl içerisinde Avrupa'da gerçekleşen toplumsal, ekonomik ve kültürel değişim ve dönüşümlerle özdeşleştirilen bir kavram olarak algılanmaktadır.

Bauman'a (2014, s. 14-15) göre, modernliğin yaşı üzerine yapılan tartışmalar, bu konuda ortak bir uzlaşının bulunmadığını ortaya koymaktadır. Bauman, bir nesnenin yaşını kesin bir şekilde belirlemeye yönelik çabaların, o nesnenin özünü kaybettirmeye başladığını savunur. Varlığın sürekli akışından koparılarak anlamlandırılmaya çalışılan diğer kavramsal bütünlükler gibi modernlik de bu tür bir sorgulama karşısında ele geçmez hale gelir ve

tanımlanması zorlaşır. Düzen ve kaosu modern ikizler olarak gören Bauman, düzeni, kaos olmayan şey, kaosu ise düzenli olmayan şey olarak görür.

Modern kavramı, günümüzde sıklıkla yeni veya yakın zamanla eş anlamlı olarak kullanılır. Olumlu ya da olumsuz bir bağlamda da değerlendirildiğinde de gündelik yaşamda ve kültürel bağlamda modaya uygun tutum ve yaklaşımlar "modern" olarak nitelendirilir. Ancak, modernlik aslında köklü bir dönüşüm sonucunda ortaya çıkan durumu ifade eder ve bu kavram hem bireylere hem de çevreye uygulanabilir. Modernite, önce insanı etkisi altına alır, ardından insanın dünyasını dönüştürür. Modern olmak, artık geçmişe ait olmayan ve farklı yöntemlerle ele alınması gereken bir dünyada var olmayı temsil eder (Jeanniere, 1990, s. 111-112). Bu bağlamda ele alındığında modern olmak, yalnızca teknik yenilikler ya da yüzeysel değişiklikler anlamına gelmekle kalmaz; aksine toplumsal, düşünsel ve kültürel yapıları derinden etkileyen bir değişim ve dönüşümü ifade eder. Modernitenin şekillendirdiği yeni dünyada hem bireyler hem toplumlar geleneksel değerler ve yöntemleri yeniden gözden geçirmek zorunda kalır. Modern birey, geçmişin norm ve alışkanlıklarını sorgularken, bununla birlikte yeni bilgi, teknoloji ve kültürel dinamiklere açık olma zorunluluğu hisseder. Ancak bu süreç, bireyin kimlik, aidiyet ve anlam arayışını da etkiler.

Modernlik, eski ve yeni arasında süregelen bir gerilim olarak tanımlanabilir ve bu gerilim, bireylere hem yeni fırsatlar hem de çeşitli zorluklar sunan çok yönlü bir yapı olarak karşımıza çıkar. Modernleşmenin toplumsal sonuçları, geniş ve çok boyutlu etkiler barındırır. Genel olarak, modernleşme süreci ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal yapılar üzerinde köklü değişikliklere yol açar. Bu değişimler olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğurabilir ve her toplumda farklı biçimlerde ortaya çıkabilir. Modernleşme, kentleşme ve demografik yapının değişiminden ekonomik dönüşümlere, siyasal yapıların yeniden şekillenmesinden toplumsal tabakalaşma ve sınıf yapısına kadar birçok alanda köklü değişim ve dönüşümleri beraberinde getirir. Aynı zamanda kültürel kimlik, aile yapısının yeniden yapılandırılması, eğitimde ve bilimsel gelişmelerde ilerlemeler, laiklik ile dinsel yapıların evrimi ve bireyselleşme süreçleri de modernleşmenin etkisiyle dönüşüm geçiren diğer önemli alanlar arasında yer alır.

Modernleşme ve kapitalizmin etkisiyle kentleşme ve demografik yapıdaki dönüşümler, insan yaşam alanlarını sürekli yeniden şekillendirmektedir. Geleneksel yerleşim yerleri, yeni kentsel düzenlemelerle yer değiştirmektedir

(Yırtıcı, 2009, s. 11). Modernleşme ve kapitalizm; maddi, toplumsal ve bireysel yaşam üzerinde hızla ve geniş çapta bir dönüşüm yaratırken, aynı zamanda mekânsal yapılanmalarda da önemli değişikliklere yol açmaktadır (İçli, 2011, s. 44). Modernleşme süreci, kırsaldan kente göçü hızlandırmış ve büyük ölçüde kentleşmeye yol açmıştır. Bu süreçte nüfus yapısı değişmiş; aile yapıları daha küçük ve çekirdek aile tipine doğru evrilirken, kentsel yaşam biçimi çok büyük oranda kırsal yaşamın yerini almıştır. Kentleşmeyle birlikte, eğitim ve sağlık gibi hizmetlere erişim artmış, ancak bu durum aynı zamanda gecekondulaşma, işsizlik, konut sorunu gibi yeni sosyal problemleri de beraberinde getirmiştir. Modernleşme ile birlikte hayatın birçok alanında olduğu gibi ekonomik alanda da dönüşüm yaşanmıştır.

Modernleşme süreci ile birlikte toplumun yeni teknolojilere yeterince hazırlıklı olmaması, öncelikli olarak ekonominin rekabet gücünü olumsuz etkilemektedir. Ekonomik modernleşme süreciyle birlikte, toplumun sosyal ilişkilerini, siyasi yapıları ve hatta manevi değerlerini de yeniden yapılandırma zorunluluğu doğmuştur (Mirzezade, 2015, s. 97). Endüstrileşme, el işçiliğinden makineleşmeye geçişle birlikte üretim süreçlerinde köklü dönüşümler yaratmıştır. Verimlilik artışı ve yeni iş kollarının ortaya çıkmasıyla birlikte şehirleşme hızlanmış, iş bölümü derinleşmiştir. Ancak bu süreç, gelir eşitsizliği ve işsizlik gibi sorunları da beraberinde getirmiştir.

19. yüzyıldan itibaren Batı merkezli olarak ortaya çıkan ve küresel çapta derin dönüşümlere yol açan çok boyutlu bir tarihsel süreç olan modernite, bir taraftan teknolojik, bilimsel, siyasi ve kültürel alanlarda köklü değişimleri beraberinde getirirken diğer taraftan hem bir dönem hem de belirli bir zihniyet yapısını ifade eder (Metin, 2021, s. 71-73). Modernleşme, siyasi sistemlerde otoriter rejimlerden demokratik ve katılımcı yönetimlere geçiş eğilimi yaratırken, devletlerin merkeziyetleşmesi, bürokrasi güçlenmesi ve siyasetin kurumsallaşması gibi süreçleri de beraberinde getirir. Ancak bu dönüşüm her zaman istikrarlı olmayıp, siyasi gerilimler ve hatta otoriter eğilimler de gözlemlenebilir.

Tüm insan topluluklarında, en basitinden en karmaşığına kadar, belirli bir hiyerarşik düzenin varlığı sosyolojik bir gerçekliktir. Bu hiyerarşik düzen, toplumsal tabakalaşma olarak adlandırılır ve toplumsal eşitsizlik ile doğrudan ilişkilidir. Tabakalaşma, toplum içindeki grupların maddi ve sembolik kaynaklara erişimindeki yapısal farklılıkların bir sonucu olarak ortaya çıkan bir süreç olarak tanımlanabilir (İnce, 2017, s. 294). Modernleşme ile birlikte

geleneksel sınıf yapılarında da değişme medyana gelmiş, oluşan yeni tabakalaşma biçimleri eşitsizliklere ve sınıf çatışmalarına zemin hazırlamıştır. Bu dönemde özellikle feodal yapılar çözülürken, işçi sınıfı orta sınıf ve sermaye sahiplerinin ortaya çıkışı belirginleşmiştir.

Modernleşme süreci kültürel yapılar üzerinde de derin etkilerde bulunarak, özellikle geleneksel normlar ve inançlar yerini daha bireyci, rasyonalist ve seküler değerlere bırakabilir. Eğitim ve bilimsel düşüncenin yaygınlaşması, geleneksel dünya görüşlerinin zayıflamasına ve yeni kimliklerin ortaya çıkmasına yol açar. Ancak bu süreçte kültürel çatışmalar da yaşanabilir; modernleşmenin getirdiği yeni değerlerle geleneksel kimlikler arasında gerilimler oluşabilir.

Modernleşme sürecinde aile yapısı, toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin etkisiyle önemli ölçüde dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşüm, özellikle kadınların aile içindeki rolleri ve statüleri üzerinde belirgin bir etki yaratmıştır. Geleneksel aile yapısının zayıflamasıyla birlikte kadınlar hem aile içi hem de toplumsal yaşamda yeni roller üstlenmişlerdir. Bu süreçte yaşanan değişimler, aile içi ilişkilerde ve toplumsal yapıda çeşitli sorunlara yol açmıştır (Karşlı, 2019, s. 1). Bu süreçle birlikte geniş aile yapılarından çekirdek aileye geçiş hızlanmış, kadınların iş gücüne daha fazla katılımı, doğum oranlarının düşmesi ve aile rollerinin yeniden tanımlanması bu sürecin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Aile içi ilişkilerde eşitlikçi yaklaşımlar öne çıkarken, bireylerin özgürlüğü ve kendi kararlarını alabilme kapasiteleri artmış, ancak bu durum, boşanma oranlarının yükselmesi ve aile yapılarının kırılganlaşması gibi sonuçları da beraberinde getirebilme ihtimalini arttırmıştır.

Eğitimin işlevleri, modernleşme sürecinde toplumsal dönüşümlere paralel olarak evrilmiştir. Modernleşmenin getirdiği karmaşıklık, eğitimden bireylere uyum sağlayabilecek nitelikler kazandırma beklentisi doğurmuştur. Bu bağlamda, eğitim sistemleri yaratıcılık, tolerans ve özgürlük gibi modern bireylerin sahip olması gereken özelliklere yönelik olarak yeniden yapılandırılmıştır. Ortaçağ'ın din merkezli eğitim anlayışından farklı olarak, Rönesans'ta bireyselliğe ve düşünsel gelişime önem verilmiş, çağdaş dönemde ise eğitim yaşamın tüm boyutlarına nüfuz ederek bireylerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlamıştır (Berber, 2023, s. 129-130). Modernleşme ile birlikte eğitim, toplumların merkezine yerleşirken okuryazarlık oranları hızla artmaya başlamıştır. Modernleşme sürecinde eğitim kurumlarının yaygınlaşması, bilimsel düşünce ve teknolojik gelişmelerin hız kazanmasıyla

sonuçlanır. Bu süreç, bilgiye erişimin artması ve toplumsal ilerlemenin hızlanması açısından olumlu görülse de eğitime erişimde eşitsizlikler modernleşmenin yarattığı sorunlardan biri olabilir.

Modernleşme sürecinin en belirgin sonuçlarından biri de sekülerleşme olarak adlandırılan dinin kamusal alandan kademeli olarak çekilmesi ve bireysel özgürlüklerin ön plana çıkmasıdır. Bu süreçte, dini otoritelerin siyasi ve sosyal hayattaki etkisi giderek azalırken, laiklik ilkesi giderek daha fazla benimsenmiştir. Sekülerleşme, bireylerin dini inançlarını özel hayatlarına taşımalarını teşvik ederken, aynı zamanda toplumsal ve siyasal yaşamın rasyonel ve bilimsel ilkeler üzerine kurulmasına zemin hazırlamıştır. Ancak, bu dönüşüm her zaman sorunsuz gerçekleşmemiş, özellikle geleneksel değerlere bağlı toplumlarda dinsel muhafazakarlık ile modernleşme arasında çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmalar, modernleşmenin getirdiği hızlı değişim karşısında kimlik ve değer kaygılarının artmasıyla daha da derinleşebilmektedir.

Modernleşme süreci, Batı kökenli olmasına rağmen küresel çapta derin dönüşümlere yol açmış, özellikle din ve toplum arasındaki ilişkiyi büyük ölçüde değiştirmiştir. Orta çağda toplumun tüm yönlerini kapsayan din, modernleşmeyle birlikte toplumsal yapının diğer kurumları karşısında etkisini kaybetmeye başlamıştır. Bilimsel yöntemin yükselişi ve eğitimdeki değişimler, dinin otoritesini zayıflatarak laikleşme sürecini hızlandırmıştır. Toplumsal yaşamda kutsal ve kutsal olmayanın ayrışmasıyla birlikte, geleneksel değerler sorgulanmaya başlanmış ve bireyler anlam arayışına girmiştir (Bayer, 2022, s. 1). Modernleşme ve sekülerleşme teorileri, toplumsal dönüşümün dinin toplumsal ve siyasal alandaki etkinliğini azaltacağı, bireysel dindarlığın ise gerileyeceği yönünde bir öngöründe bulunmuşlardır. Ancak, 20. yüzyılın son çeyreğindeki küresel eğilimler, bu teorilerin öngörülerinin her zaman doğru olmadığını göstermiştir. Modernleşmeyle birlikte dinin toplumsal alandaki etkisinin azalacağı öngörüsü, 20. yüzyılın son çeyreğindeki küresel dini canlanma ile sorgulanmıştır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde gözlemlenen bu durum, dinin moderniteyle çelişki içinde olmadığını, aksine yeni bir dinsellik anlayışının ortaya çıktığını göstermektedir (Küçükcan, 2005, s. 109-110).

Modernleşme sürecinin din üzerindeki etkileri, beklenenin aksine, dinin tamamen ortadan kalkmasıyla sonuçlanmamıştır. Bu durumun tam tersi olarak modernite, dinin dönüşümünü tetikleyerek yeni ve karmaşık bir dinsel manzara ortaya çıkarmıştır. Bu durum, din ve modernite arasındaki ilişkinin, basit bir çelişki veya zıtlık olarak değil, sürekli bir etkileşim ve dönüşüm süreci olarak

anlaşılması gerektiğini göstermektedir. Sonuç olarak, modernleşme toplumsal yapıyı dönüştüren, yeni fırsatlar ve riskler doğuran karmaşık bir süreçtir. Toplumlar, bu süreçten farklı biçimlerde etkilenir ve modernleşmenin sonuçları her toplumun kendi tarihsel, kültürel ve sosyal koşullarına göre farklılık gösterebilir.

Dijital Devrim ve Günümüzdeki Toplumsal Değişim

İnsan ve toplum hayatı, sürekli değişim gösteren dinamik bir süreç içinde yer alır. Bu dinamik süreçte, iletişim araçları değişimi tetikleyen temel unsurlardan biri olarak öne çıkar. Toplumların değişim ve gelişim süreçleri, bireylerin siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamlarını derinden etkiler. Bu dönüşümlerin izleri, özellikle kitle iletişim araçlarının dijitalleşme süreçlerinde belirgin bir şekilde gözlemlenebilir (Temel ve Koçak, 2021, s. 7). Dijitalleşme, çağdaş toplumların yapısını en köklü şekilde dönüştüren ve yeniden şekillendiren bir süreç olarak öne çıkmaktadır. Dijital dönüşümün ortaya çıkardığı sonuçlar; ekonomik büyüme, teknolojik yenilik, sosyal ilişkiler ve etik değerler gibi çok yönlü bir etkileşim ağı içerisinde değerlendirilmektedir (Küçükvardar ve Aslan, 2021, s. 23-24). Kavram olarak 'dijitalleşme', bilgi ve iletişim teknolojilerinin kapsamlı ve etkin bir şekilde kullanımını ifade etmektedir. Dijitalleşme, toplumsal yapıların ve bireylerin yaşam biçimlerinin yeniden şekillenmesine katkıda bulunarak, küresel iletişim ağlarını ve etkileşim modellerini derinlemesine bir biçimde dönüştürmektedir.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, toplumları dijital dönüşümün merkezine taşıyarak toplumsal, ekonomik ve kültürel yapıları köklü bir şekilde dönüştürmüştür. İnternet, sosyal medya platformları ve yapay zekâ gibi teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte, iletişim paradigmaları, iş süreçleri, eğlence anlayışı ve insan ilişkileri yeniden şekillenmiş, küresel bir ağ içerisinde entegre olmuştur. Bu dönüşümün sonuçları, yeni sosyal hareketlerin ortaya çıkması, küreselleşmenin hızlanması ve bireysel kimliklerin yeniden tanımlanması gibi çok boyutlu bir sosyal ve kültürel dönüşümü beraberinde getirmiştir.

Dijitalleşme ve dijital dönüşüm, modern dünyada temel kavramlar olarak ön plana çıkmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplumun tüm alanlarında geniş kapsamlı bir biçimde kullanılmasını ifade eden dijitalleşme, geleneksel iş süreçlerinin, iletişim yöntemlerinin ve yaşam biçimlerinin dijital teknolojilere dayalı hale gelmesi anlamına gelmektedir. Dijitalleşmenin ötesine geçen dijital dönüşüm ise organizasyonlar ve toplumlar tarafından benimsenen ve uyarlanan

dijital teknolojilerin, iş süreçlerini ve toplumsal yapıları temelden değiştirdiği bir süreçtir (IIENSTITU [İstanbul İşletme Enstitüsü], 2020). Çağımızda çok yaygın olarak kullanılan cep telefonları, tabletler, bilgisayarlar ve internet gibi dijital araçlar, günlük yaşamın ayrılmaz bileşenleri haline gelmiştir. İnternette alışveriş, çevrimiçi iletişim ve uzaktan çalışma gibi faaliyetler, dijitalleşmenin toplumsal yaşama olan etkilerinin en somut örneklerindendir.

Dijital dönüşüm ve toplumsal etkileri bağlamında üzerinde durulması gereken dört temel olgu bulunmaktadır. İlk olarak, dijital dönüşüm sonrası bilginin üretilmesi ve dolaşımı çok kolay ve hızlı hale gelmiştir. İkinci olarak, teknolojinin insan davranışlarını şekillendirecek kadar güçlü bir platform haline geldiği bir döneme girmiş bulunmaktayız. Teknolojinin bu denli etkili olması, yeni bir din, yeni bir ahlak ve yeni bir yaşam biçiminin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Üçüncü olarak, sanal dünyada geçirilen zamanın, fiziksel dünyadan uzaklaşmamıza sebep olduğu açıktır. Son olarak, sosyal medya platformları aracılığıyla inanılmaz bir hızda veri toplanmaktadır ve bu veriler, veri bilimciler tarafından analiz edilerek insan davranışları modellenmektedir. Bu bağlamda, "Data is the new oil" ifadesiyle kastedildiği gibi, dijital dünyanın yeni petrolü bilgidir (Bedir, 2018, s. 48-49).

Bilgi üretim hızının artması, toplumun bilgiye erişim şekillerini köklü bir şekilde değiştirirken, aynı zamanda bilgi kirliliği riskini de beraberinde getirmektedir. Teknolojinin insan davranışlarını yönlendirme gücü, bireysel özgürlükler ve toplumsal normlar üzerinde derin etkiler yaratabilmektedir. Sanal dünyanın çekiciliği ve yaygınlığı, fiziksel dünyadan uzaklaşma eğilimini artırarak, bireylerin sosyal ilişkilerinde ve günlük yaşamlarında önemli değişikliklere yol açabilmektedir. Ayrıca, büyük veri analitiği ile elde edilen bilgiler, ticari ve politik stratejilerin belirlenmesinde önemli bir rol oynayabilir, bu da toplumsal dinamikleri ve güç dengelerini yeniden şekillendirebilir.

Endüstri devrimi gibi dijitalleşme de insanlık tarihindeki en büyük dönüşümlerden biri olarak kabul edilebilir ve bu dönüşümün etkileri ekonomik, teknolojik, toplumsal ve etik boyutlarda incelenebilir. Sanayileşme süreci ile birlikte yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler, dijitalleşmenin ekonomik, teknolojik, toplumsal ve etik alanlardaki etkilerini daha da belirgin hale getirmiştir. Etik açıdan dijitalleşmenin boyutlarına bakıldığında, süreçle birlikte meydana gelen ekonomik kazanımlarının yanı sıra, ortaya çıkardığı etik sorunlar da günümüzün önemli tartışma konularından birisi haline gelmiştir. İnternet teknolojisinin gelişmesi ile birlikte sosyal medya gibi dijital platformların yaygınlaşması,

toplumsal ilişkilerin doğasını deriden etkilemiş, yeni sosyal normların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Geleneksel ile modern arasındaki normatif çatışma, dijitalleşme sürecinde yeni bir evreye taşınmıştır. Dijitalleşmenin hızla yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan yeni sosyal normlar, toplumların farklı kesimleri arasında değer çatışmalarını derinleştirmekte ve sosyal uyumu tehdit etmektedir. Postmodern belirsizlik ve dijital dönüşümün hızla değişen yapısı, bireylerin kimlik inşa süreçlerini karmaşıktırırken, geleneksel ve modern değerler arasındaki gerilim de bu karmaşıklık artırılmaktadır. Eğitim alanında ise dijitalleşme, mekân ve zaman sınırlarını aşarak, öğrenme süreçlerini kişiselleştirmiş ve hayat boyu öğrenme anlayışını desteklemiştir (Akt, Sürer, 2020, s. 31).

Dijitalleşme hayatımızın birçok alanına sirayet ettiği gibi eğitim sürecinde de öğrenme süreçlerini daha interaktif, kişiselleştirilmiş ve erişilebilir hale getirmektedir. Online öğrenme platformları, mobil öğrenme uygulamaları ve sanal gerçeklik gibi teknolojiler, eğitimde yeni ufuklar açmaktadır.

Dijitalleşme, aynı zamanda günümüz iş dünyasında köklü değişimlere yol açan bir süreçtir. Dijital dönüşümün hızlanmasıyla birlikte, makineler ve fiziksel dünya arasındaki veri alışverişi gerçek zamanlı ve kesintisiz bir hale gelmiştir. Bu durum, üretim süreçlerinde otomasyonun ön plana çıkmasına ve insan gücünün makine sistemleriyle ikamesinin hızlanmasına neden olmuştur. Bu dönüşüm, yeni iş ve mesleklerin ortaya çıkmasına yol açarken, aynı zamanda iş gücü piyasalarında önemli yapısal değişikliklere sebep olmuştur. Bu hızlı değişim sürecinde, yeni beceri ve yetkinliklere sahip olmayan bireyler için işsizlik riski artmaktadır (Gücenmez, 2023, s. 995. Dijital dönüşüm; işletmelerin iş süreçlerini, müşteri ilişkilerini ve rekabet ortamını çok büyük oranda etkilemektedir. Otomasyon, yapay zekâ ve büyük veri analitiği gibi teknolojiler sayesinde iş verimliliği artarken, kişiselleştirilmiş müşteri deneyimleri sunma imkânı doğmaktadır. Geleneksel iş modellerinin yerini alan yeni dijital platformlar, iş dünyasında farklılaşmayı zorunlu kılmaktadır. Küresel ölçekte rekabetin şiddetlenmesiyle birlikte, iş gücü piyasasında da önemli dönüşümler yaşanmaktadır. Dijital beceriler, çalışanlar için vazgeçilmez hale gelirken, bazı meslekler yerini yeni ve teknolojik beceriler gerektiren işlere bırakmaktadır. Bu dönüşüm, geleneksel iş kollarında iş kayıplarına sebep olmuş iş gücü piyasasını yapısal olarak yeniden şekillendirmiştir.

Dijitalleşmenin iş dünyasına sağladığı kolaylıkların yanı sıra meydana getirdiği zorluklar da vardır. Özellikle dijital dönüşüm sürecinde işletmeler,

önemli ölçüde finansal kaynak ayırarak gerekli altyapı ve teknolojilere yatırım yapmak zorundadır. Ayrıca, artan siber saldırı tehditleri karşısında veri güvenliğini sağlamak kritik bir öneme sahiptir. Bu süreçte çalışanların dijital becerilerini geliştirmek için eğitim programlarına kaynak ayrılması, dönüşümün başarısı için elzemdir. Dijitalleşme, kimlik inşası üzerinde de önemli bir etkidir. Dijitalleşme, iş dünyasının yapısı üzerinde yarattığı etki gibi bireysel kimliklerin inşasında da önemli bir role sahiptir.

Kimlik, bireyin kendini içinde barındırdığı toplumsal boyutta konumlandırarak inşa ettiği dinamik bir olgudur. Sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler, kimlik oluşumu sürecinde bütüncül bir rol oynamaktadır. Teknolojinin yaygınlaşması ve günlük yaşamın pratiklerine entegre olmasıyla birlikte yerleşik kimlik parçalarında yeni boyutlar ortaya çıkmış ve bu konumlarda dönüşüme uğramıştır (Özdemir ve Gonca, 2019, s. 179).

Dijitalleşme süreci ile birlikte özellikle sosyal medya platformları, kendilerini ifade etme biçimlerini ve toplumsal bozulma dönüşümünü şekillendirmektedir. Bu süreç, kalıcı kimlikleri ile fiziksel olarak birleştirilmiş kimlikleri arasında daha karmaşık ve çok katmanlı bir hale getirmektedir. Sosyal medya platformları, bireylerin kimliklerini inşa ettiği ve sergilediği dijital arenalar olarak işlev görmektedir, yeni medya aracılığıyla üretilen her içerik, bireyin sosyal, kültürel ve psikolojik özelliklerine dair önemli ipuçları sunan sembolik bir metin niteliğindedir. Sosyal medya platformları, postmodern bireyin kendini ürettiği ve diğerlerine sunduğu dijital bir yansıtma aracı olarak işlev görmektedir. Dijitalleşme ile birlikte modern bireyin kimlik inşası ile postmodern bireyin kimlik inşası arasında belirgin farklar ortaya çıkmıştır. Modern dönemde bireylerin kimlikleri, büyük ölçüde toplumsal roller ve kurumlara dayalı olarak şekillenmiştir. Meslek, aile ve politik ideolojiler gibi sabit ve belirlenmiş kategoriler, bireylere kimliklerinin temelini oluşturan bir çerçeve sunmuştur.

Postmodern dönemde ise kimlik kavramı, daha akışkan, çok katmanlı ve bireysel bir karakter kazanmıştır. Kimlik, artık sabit ve belirlenmiş bir olgu olmaktan çıkarak, sürekli olarak yeniden inşa edilen ve dönüştürülen bir süreç haline gelmiştir. Postmodern kimlik, tüketim kültürünün, medyanın ve teknolojinin etkisiyle şekillenirken, bireyler kendilerine ait özgün ve kişisel bir kimlik yaratma çabasına girmişlerdir (Karaduman, 2007, s. 45). Bu dönemde kimlik, daha çok bireyin tüketim tercihleri, yaşam tarzı, ilgi alanları ve sanal dünyadaki varlığı ile ilişkilidir. Postmodern kimlik, aynı zamanda bir oyun alanı

gibi algılanarak, bireylerin farklı rolleri deneyimlediği ve farklı kimlikleri benimsediği bir sahne olarak görülmektedir. Özetle, modern dönemde kimlik, toplumsal bir yapıya otururken, postmodern dönemde bireysel bir ifade haline gelmiştir. Modern dönemde kimlik, toplumsal roller ve kurumlar tarafından şekillendirilirken, postmodern dönemde bireyler, kendi kimliklerini aktif olarak inşa etmektedirler.

Sonuç ve Öneriler

Toplumsal değişim, Sanayi Devrimi'nden dijital çağa uzanan geniş bir tarihsel süreç içerisinde sürekli olarak dönüşen ve kendini yenileyen bir olgudur. Sanayi Devrimi'nden Dijital Çağ'a kadar uzanan toplumsal değişim ve modernleşme süreci, tarih boyunca toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarında köklü dönüşümlere yol açmıştır. Bu süreçte modernleşme, toplumsal yapının temelini sarsarak, geleneksel üretim yöntemlerinden uzaklaşıp, endüstriyel üretime geçişi tetiklemiştir. Sanayi Devrimi'nin yarattığı yeni sosyal sınıflar, kentleşme ve sınıfsal farklılaşmalar, toplumsal dokuyu derinden etkilemiş, bu süreç modern kapitalizmin temellerini atmıştır.

Modernleşme de toplumların tarihsel süreçlerinde önemli bir dönüm noktasıdır. Bu süreç hem bireylere hem de toplumlara yeni fırsatlar sunarken, aynı zamanda kimlik kaygıları, eşitsizlik ve kültürel çatışmalar gibi sorunları da beraberinde getirmiştir. Modernleşmenin etkileri, her toplumun kendine özgü koşullarına ve tarihsel süreçlerine bağlı olarak farklılık göstermekte dolayısıyla, modernleşmeyi tek boyutlu bir süreç olarak değil, çok yönlü ve karmaşık bir olgu olarak ele almak gerekmektedir. Nihayetinde modernleşme, toplumları dönüştüren hem fırsatlar hem de zorluklar sunan bir süreç olup, bu sürecin sonuçları, her toplumda farklı şekillerde ortaya çıkabilmekte ve bu nedenle modernleşmeyi anlamak için farklı disiplinlerin bir araya gelmesi ve çok yönlü bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir.

Dijital Çağ ise bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelerle toplumsal dinamikleri yeniden şekillendirmiştir. Dijital çağın gelişile birlikte ise bu dönüşüm daha da hızlanmış ve küresel bir boyut kazanmıştır. Dijitalleşme, iletişim ve bilgi erişiminde yaşanan devrimsel gelişmelerle birlikte toplumsal ilişkileri, ekonomik yapıyı ve siyasi süreçleri yeniden şekillendirmiştir. Bireyselleşme, sekülerleşme ve küreselleşme gibi kavramlar, modernleşmenin ve dijitalleşmenin toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini anlamak için anahtar kavramlar haline gelmiştir.

Bu dönüşüm süreçleri, bireylerin yaşam biçimlerini, ekonomik faaliyetleri ve toplumsal ilişkileri yeniden tanımlamış; bireyselleşme, küreselleşme ve dijitalleşme gibi kavramları toplumsal yaşamın merkezine taşımıştır. Ancak bu değişimler, aynı zamanda eşitsizlik, kimlik krizleri ve etik sorunlar gibi yeni toplumsal meseleleri de beraberinde getirmiştir. Ancak bu hızlı ve kapsamlı dönüşümün beraberinde getirdiği sorunlar da göz ardı edilemez. Eşitsizlikler, kimlik krizleri, kültürel çatışmalar ve etik kaygılar, modernleşmenin ve dijitalleşmenin olumsuz yanlarını yansıtmaktadır. Bu nedenle, toplumsal değişim sürecinin sadece ekonomik büyüme ve teknolojik gelişme olarak değil, aynı zamanda toplumsal adalet, eşitlik ve sürdürülebilirlik gibi değerlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu çerçeve, Sanayi Devrimi'nden Dijital Çağ'a uzanan toplumsal dönüşüm sürecinin yalnızca teknolojik yeniliklerle sınırlı kalmadığı, aksine üretim ilişkilerinden aile yapısına, sınıf dinamiklerinden kimlik oluşumuna kadar çok boyutlu bir değişimi beraberinde getirdiğini ortaya koymaktadır. Sanayi Devrimi'nin neden olduğu mekânsal ve sınıfsal dönüşüm, modernleşme süreciyle birlikte rasyonelleşme, kentleşme ve sekülerleşme gibi toplumsal yeniden yapılanma süreçlerine zemin hazırlamıştır. Bu dönüşüm, yalnızca Batı toplumlarıyla sınırlı kalmamış, küresel ölçekte kültürel ve yapısal değişimleri tetiklemiştir.

Dijital çağ ile birlikte toplumsal yapının dönüşümü daha karmaşık ve hızla değişen bir yapıya evrilmiştir. Bireylerin kimlik inşa süreçleri sosyal medya ve dijital ağlar üzerinden yeniden şekillenmekte, geleneksel aidiyet biçimleri yerini daha parçalı ve akışkan kimlik yapılarına bırakmaktadır. Bu bağlamda bireyselleşme, yabancılaşma, dijital eşitsizlik ve veri temelli denetim mekanizmaları, modernleşme sürecinin yeni sorun alanlarını oluşturmaktadır. Dijitalleşmenin sosyal ilişkileri, ekonomik yapıyı ve kültürel değerleri yeniden tanımladığı bu yeni dönemde, toplumsal çözümlemeler çok disiplinli bir bakış açısıyla ele alınmalıdır.

Bu çerçevede, toplumsal değişim süreci artık yalnızca üretim ilişkileri bağlamında ya da siyasal dönüşümlerle açıklanamaz. Bununla birlikte bireylerin dijital ortamdaki varoluş biçimleri, sanal kimlikleri, kültürel tüketim pratikleri ve bilgiye ulaşma olanakları gibi faktörler de dikkate alınmalıdır.

Nihayetinde toplumsal değişim; modernleşme ve dijitalleşme ekseninde sürekli evrilen, çok katmanlı ve dinamik bir süreç olarak karşımıza çıkmakta, Sanayi Devrimi'nden günümüz Dijital Çağı'na uzanan toplumsal dönüşüm

süreci, teknolojik yeniliklerin küresel ölçekteki toplumlar üzerinde meydana getirdiği derin ve çok yönlü etkileri gözler önüne sermektedir. Modernleşmenin her bir evresi toplumsal yapıları, ekonomik örgütlenmeleri ve kültürel değer sistemlerini dönüştürerek bireyleri ve kurumları yeni yaşam pratiklerine uyum sağlamaya itmiştir.

Bu çalışmada ortaya konulan kuramsal ve tarihsel çerçeve doğrultusunda modernleşme ve dijitalleşme süreçlerinin doğurduğu toplumsal dönüşümleri daha derin bir biçimde analiz edebilmek ve bu dönüşümlere sağlıklı biçimde uyum sağlayabilmek adına bazı öneriler ön plana çıkmaktadır:

Öncelikle, toplumsal değişimin yalnızca sosyolojik değil, aynı zamanda psikoloji, ekonomi, siyaset bilimi, medya çalışmaları ve antropoloji gibi disiplinlerin katkılarıyla analiz edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, farklı disiplinleri buluşturan bütüncül araştırma yaklaşımları desteklenmeli; özellikle kültürel, bireysel ve yapısal düzeylerde değişimi kavrayabilecek çok yönlü analizlere öncelik verilmelidir.

Dijitalleşmenin beraberinde getirdiği bilgiye erişim fırsatları her ne kadar genişlese de bu sürecin eşitsizlikleri artırıcı etkisi göz ardı edilmemeli, bu minvalde özellikle kırsal bölgelerde yaşayanlar ve dezavantajlı gruplar için dijital altyapının güçlendirilmesi ve dijital donanım desteklerinin sağlanması gerekmektedir. Ayrıca, dijital okuryazarlığı geliştirmeye yönelik yerel ve ulusal düzeyde kapsamlı eğitim politikaları oluşturulmalıdır.

Modernleşmenin bireyselleşmeyi hızlandırması ve dijitalleşmenin kimlik inşa süreçlerini belirsizleştirmesi, özellikle gençler arasında kimlik bunalımlarına, aidiyet eksikliğine ve sosyal yabancılaşmaya zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle, eğitim sistemleri eleştirel düşünmeyi merkeze alan, kimlik ve toplumsal aidiyet duygusunu güçlendiren yeni müfredat yapılarıyla yeniden yapılandırılmalıdır.

Dijitalleşmenin birey hak ve özgürlükleri bağlamında ortaya çıkardığı etik ve hukuki sorunlar da dikkatle ele alınmalı, özellikle veri güvenliği, kişisel mahremiyet ve algoritmik karar verme süreçlerinin toplumsal etkileri bağlamında, dijital hakları güvence altına alan kapsamlı yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bu çerçevede, ulusal mevzuatlar uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmelidir.

Eğitim ve istihdam alanında dijital dönüşümle birlikte ortaya çıkan değişimlere uyum sağlayabilmek için, dijital becerilere dayalı yeni öğretim

programları geliştirilmeli, öğretmenlerin mesleki gelişim süreçleri bu dönüşüme uygun şekilde yapılandırılmalıdır. Bununla birlikte dijital yeterliliklere sahip olmayan bireylerin dışlanmasını önleyecek sürekli eğitim ve mesleki yeniden uyum programları hayata geçirilmelidir. Geleneksel meslek gruplarında ortaya çıkan dönüşümler karşısında sosyal koruma mekanizmaları güçlendirilmeli; istihdam politikaları dijital çağa uyumlu, kapsayıcı bir yaklaşımla yeniden ele alınmalıdır.

Modernleşme ve dijitalleşme sürecinin kültürel yapılar üzerindeki çözülme etkilerine karşı, yerel kültürel değerlerin korunması ve güncellenmiş biçimlerde dijital ortamlarda yeniden üretilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda, dijital kültürel arşivler, sanal müzeler ve yerli dijital içerik üretimi gibi projeler desteklenmeli; kültürel miras ile güncel yaşam biçimleri arasında bağ kuran pedagojik yaklaşımlar geliştirilmelidir.

Son olarak, toplumsal dönüşümün etkili ve sürdürülebilir biçimde yönetilebilmesi için yalnızca devlet merkezli politikalarla yetinilmeyip, toplum merkezli ve kapsayıcı modellerin benimsenmesi gerekmektedir. Kadınlar, gençler, yaşlılar, engelliler ve diğer kırılgan grupların ihtiyaçlarına duyarlı sosyal politikalar üretilmeli, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve akademik çevrelerin bu sürece etkin katılımı desteklenmelidir. Toplumun değişim süreçlerine bilinçli bir şekilde uyum sağlayabilmesi için kamuoyunda farkındalık yaratacak eğitimsel, kültürel ve medya eksenli çalışmalar teşvik edilmelidir.

Extended Abstract

Change is an inevitable fact of human history. Societies have been in a continuous process of change and transformation throughout history. This change has been observed in different forms throughout human history. Social change is realized not only in a single field but also as a comprehensive transformation affecting all social, economic, and cultural structures of society. Especially major events and technological developments have been the main factors accelerating this process. The social, economic, and cultural structures of societies have been characterized by great revolutions that have transformed into the change of humanity. This process has accelerated especially with turning points such as the Industrial Revolution and the subsequent Digital Age. The Industrial Revolution formed the basis of modernization by leading to radical changes in production methods and social structures. Urbanization, population growth, the emergence of new

social classes, and the transformation of the political structure are prominent features of this period.

The Social Industrial Revolution is one of the most critical turning points of these changes. Starting in the 18th century, this process has led to radical transformations in every field from modes of production to social relations. With the transition from agriculture-based economies to industrial production, urbanization accelerated, new social classes emerged, and political structures were reshaped.

The Industrial Revolution transformed not only production technologies but also social structure, social relations, and individual lives. With the transition from an agricultural economy to an industrial economy, new social classes such as the working class and the bourgeoisie emerged. Rapid urbanization and new working conditions in this period paved the way for the emergence of labor movements and trade unions. However, this process also led to negative consequences such as social inequalities, environmental problems, and difficulties in working conditions.

The Industrial Revolution has deeply affected not only the production methods but also the social fabric of societies. With the transition from agricultural societies to industrial societies, there have been large migrations from rural areas to cities, which has led to the rapid growth of cities. Rapid urbanization has brought problems such as housing problems, and inadequacies in water and sanitation services. At the same time, workers working long hours and under poor working conditions in factories started to struggle for their rights and this situation paved the way for the emergence of labor movements and trade unions. Environmental pollution has an important place among the negative effects of the Industrial Revolution. While the waste from factories pollutes air and water resources, natural habitats have been destroyed. This situation has created serious environmental problems for future generations.

After the Industrial Revolution, the process of modernization accelerated. Modernization refers to the replacement of traditional social structures with rational and secular systems. In this process, social structures have experienced major changes in the economic and political spheres, especially in line with a Western-centred model. However, this transformation was not limited to Western societies but became a global phenomenon. The process of modernization means the dissolution of traditional structures and their replacement by modern, rational systems. This process has had a wide range of

effects from social stratification to the construction of individual identity. Elements of modernization such as education, the spread of scientific thought, and secularisation have transformed the value judgments and lifestyles of individuals and societies. However, modernization has also brought challenges such as cultural conflicts and the search for identity.

The digital age is another important process that accelerates social change. Especially with the digital age that emerged with the rapid developments in information and communication technologies in the 20th century, the widespread use of the internet and social media has revolutionized access to information and communication methods. Digitalization has had an impact on a wide range of areas, from individuals' social relations to their economic activities, and has led to the emergence of new business models and professions. However, this process has also created new social problems such as digital inequality, privacy violations, and identity crises.

Digitalization, which started with the digital age, symbolizes a new era that radically changed social life. Communication and transportation have become easier, economic activities have become globalized and individuals' lifestyles have been reshaped. Technologies such as social media and artificial intelligence have become an integral part of daily life.

Digital transformation has created a wide range of effects from production methods to the construction of individual identity. The ease of access to information has increased individual freedoms and affected social norms and ethical values. However, this transformation has also brought new problems such as digital divides, data security, and social cohesion. The Digital Age is the period that radically changed social life with rapid developments in information and communication technologies. The widespread use of the Internet and social media has facilitated the distribution and communication of information and globalized economic activities.

As a result, social change is in a constant state of transformation with the effect of modernization and digitalization in the process extending from the Industrial Revolution to the digital age. The way societies adapt to this change varies depending on historical, cultural, and economic dynamics. This process is not only technological and economic progress but also has a complex structure in which values such as social justice, equality, and sustainability should be taken into consideration. This transformation process from the Industrial Revolution to the Digital Age has deeply affected the economic, social, and cultural structures

of societies. While modernization and digitalization have reshaped the basic dynamics of social life, they have made it necessary for individuals and societies to adapt to a continuous process of change. In the future, research on the effects of these processes can make important contributions to building a more just and sustainable social structure.

Kaynakça

- Altun, F. (2000). Modernleşme Kuramı ve Gelişme Sorunu. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, (8), 123-186.
- Altun, F. (20017). Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş. *İstanbul: İnsan Yayınları*.
- Arslan, G. T. (2018). Çalışmanın Evrimi: Sanayi Toplumundan Sanayi Ötesi Topluma Geçiş. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 145-162.
- Arzova, S. B. (2019). Sanayi Devrimi Sonrası Avrupa ve Amerika'da Ticaret Eğitimi. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, (61), 9-24.
- Aydın, M. (2009). Moderniteye Dışarıdan Bakmak. *İstanbul: Açılımkitap*, 2. baskı
- Başaran, A. (2017). Sınıf Kavramının Kökeni ve Politik Ekonomik Bir Mukayese. *Politik Ekonomik Kuram*, 1(1), 214-237.
- Bauman, Z. (2014). Modernlik ve Müphemlik, (Çev: İsmail Türkmen), *İstanbul: Ayrıntı Yayınları*, 2. Basım.
- Bayer, A. (2022). Sekülerleşme ve Din. *Ankara: İksad Publising House*.
- Bayraç, H. N. (2003). Yeni Ekonomi'nin Toplumsal, Ekonomik ve Teknolojik Boyutları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 41-62.
- Bedir, B. (2018). Dijital Dönüşüm ve Toplumsal Etkileri, (Ed: Ayten Çalış), TARMER ÇALIŞTAYLARI 2, İAÜ Toplumsal Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi İAÜ Yeni Medya Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Berber, H. P. (2023). Modernleşme ve Eğitim İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 2023(1), 123-140.
- Berktaş, S., & Oraklıbel, R. D. (2021). Sanayi Devrimi İle Gelen Değişim: İş Bölümü ve Yabancılaşma. *Atlas Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(6), 112-121.
- Bottomore, T.B. (1984). Toplumbilim, (Çev: Ünsal Oskay), *İstanbul: Der Yayınları*.

- Canbolat, T. (2023). Sanayi Devrimi ve İş Hukukunun Ortaya Çıkışı, *TESAM Strateji*, Yıl:1, S:2
- Giddens, A. (2012). Sosyoloji, (Yayına Hazırlayan: Cemal Güzel), *İstanbul: Kırmızı Yayınları*.
- Giddens, A. (2020). Modernliğin Sonuçları, (Çev: Ersin Kuşdil, *İstanbul: Ayrıntı Yayınları*, 9. Basım.
- Gücenmez, T. (2023). Türkiye’de Dijital Dönüşümün İş Gücü Piyasalarına Etkisi ve Gelir Dağılımı İlişkisi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(3), 995-1005.
- Güzel, S. (2005). Bir Sosyal Değişme Süreci: Sosyolojik Bakış Açısından Sanayi Devrimi. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 2(5), 189-198.
- IIENSTITU [İstanbul İşletme Enstitüsü], (2020). Dijitalleşme ve Dijital Dönüşümün Toplumsal Hayata Etkisi. <https://www.iienstitu.com/blog/dijitallesme-ve-dijital-donusumun-toplumsal-hayata-etkisi> (Erişim Tarihi: 03.11.2024).
- İçli, G. (2011). Kentsel Dönüşüme İlişkin Sosyolojik Bir Değerlendirme-Denizli örneği. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(1), 43-57.
- İnce, M. (2017). Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1), 294.
- Jeanniere, A. (1990). Modernite versus Postmodernite içinde, (Derleyen: Mehmet Küçük), (Çev: Nilgün Tütal). *Modernite Nedir?*, İstanbul: Say Yayınları 113-124, İkinci Baskı.
- Karaduman, S. (2007). Medyatik Gerçeklikte Kimlik Temsilleri: Televizyon Haberlerinin Aktörleri Üzerine Düşünceler. *Selçuk İletişim*, 4(4), 45-56.
- Karaoğlu, M. U. (2020). Toplumsal Değişme Üzerine Kısa Bir Anekdöt. <https://www.toplumveutopya.com/toplumsal-degisme-uzerine-kisa-bir-anekdot-ugur-karaoglan/> (Erişim Tarihi: 15.10.2024).
- Karslı, E. (2019). Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası, *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, c.1, s.1, ss:1-14.
- Kaya, Y. (2022). Toplumsal Değişme Toplumsal" Oluş" un İzinde. *Ankara: İksad Yayın Evi*.
- Küçükcan, T. (2005). Modernleşme ve Sekülerleşme Kuramları Bağlamında Din, Toplumsal Değişme ve İslâm Dünyası. *İslam Araştırmaları Dergisi*, (13), 109-128.

- Küçükvardar, M., & ASLAN, A. (2021). Dijitalleşmenin ekonomik, teknolojik, toplumsal ve etik etkilerinin uluslararası raporlar üzerinden analizi. *Intermedia International e-Journal*, 8(14), 21-38.
- Lerner, D. (1967), *The Passing of Traditional Society*. New York: Free Press.
- Mirzezade, F. A. (2015). Ekonomik Modernleşme Sürecini Etkileyen Faktörler. *Kafkas Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (16), 97-108.
- Ozankaya, Ö. (1973). Toplumsal Değişme Üzerine Düşünceler (yaşamı değiştirmek, yasayı değiştirmektir). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 28(03).
- Özdemir, B., Yıldırım, G. (2019). Dijitalleşen İletişim Ortamlarında Kimlik İnşası ve benlik sunumu: İletişim Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 3(3), 178-191.
- Özdemir, Ş. (2014). Sanayi Devriminin Bilim Tarihi Üzerindeki Etkisi: Bilim ve Teknoloji İç İç. *İstanbul Kültür Üniversitesi, Üretim Kongresi*.
- Özkiraz, A., Talu, N. (2008). Sendikaların Doğuşu; Türkiye ve Batı Avrupa ülkeleri karşılaştırması. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 108-126.
- Ritzer, G., & Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji Kuramları*, (Çev. H. Hülür). Ankara: De-ki Yayınları.
- Solmaz, B. (2011). Modernlik ve modernleşme kuramlarına yöneltilen eleştiriler. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32(32), 35-58.
- Sunar, L. (2017). Toplumsal Değişme Kuramları, *Anadolu Üniversitesi Yayınlar: Eskişehir*. Yayın No: 3563.
- Sürer, A. G. (2020). Eğitimde Dijitalleşme Çağı. *Kapadokya Eğitim Dergisi*, 1(1), 28-34.
- Şanlısoy, S. (1998). Bilgi Toplumunda Ortaya Çıkabilecek Sorunlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2).
- Taşcıoğlu, R. (2019). "İletişim Tarihinin Kapsamı", İletişim Tarihi ve Sosyolojisi içinde, (Ed: Fatih Değirmenci), *Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık ve Uzaktan Öğretim Fakültesi Yayını*, ss:4-23.
- Temel, M., KOÇAK, Ö., F. (2021). Dijital Çağda İletişim, Kültür ve Medya II, (Ed: Mustafa Temel, Ömer Faruk Koçak), *İstanbul: Çizgi Kitabevi: İstanbul*.
- Thompson, E. P. (1963). İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu. (Çev: Kerem Ünüvar, Uygur Kocabaşoğlu), *İstanbul: Birikim Yayınları*.
- Toffler, A. (1980). *The third wave/ alvin toffler*. New York: Morrow, 544.

- Touraine, A. (2012). Modernliğin Eleştirisi, (Çev. H. Uğur Tanrıöver). *İstanbul: Yapı Kredi Yayınları*.
- Turğut, F. (2017). Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1(1), 93-117.
- Yırtıcı, H. (2009). Çağdaş Kapitalizmin Mekânsal Örgütlenmesi. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları* 96, 2. Baskı
- Zencirkıran, M. (2015). *Sosyoloji*, Bursa: Dora Basın Yayın Dağıtım.